

op zoek naar een trainingsinfrastructuur ten behoeve van lokale omroep- en basisorganisaties in latijns-amerika

kees epskamp

Binnen het ontwikkelingswerk wordt zich hoe langer hoe meer bewust van zowel de voordelen als de beperkingen van het gebruik van de media in welke vorm van informatie-overdracht dan ook. Sinds de jaren '70, met name door het McBride rapport en de opkomst van de Nieuwe Informatie Orde, zijn begrippen als 'massacomunicatie' en 'massamedia' ingeruild voor 'participatorische communicatie' en 'kleine media'. In Latijns-Amerika is er nog een andere term van belang als we spreken over ontwikkelingsgerichte communicatie, namelijk het adjectief 'volks' ('popular') dat we aantreffen in woorden als 'volkscultuur', 'volksorganisatie' en 'volksonderwijs'. Het voorvoegsel 'volks' wijst er op dat niet alleen initiatieven, op wat voor maatschappelijk vlak dan ook, vanuit de 'basis' van de samenleving genomen worden, maar dat deze initiatieven ook door maatschappelijk gedepriveerde groepen uitgevoerd en ingevuld worden.

Volksorganisaties in Latijns-Amerika maken op kleine schaal gebruik van een aantal media. Maar doordat ze zelf de vorm, de inhoud en de distributie ervan in handen hebben, is de 'impact' en het bereik van deze media vrij groot. Wat deze basisorganisaties, die overigens voor het merendeel door vrijwilligers bemand zijn, over het algemeen missen is 'training' in mediakunde. Hiermee bedoelen we niet een gedegen academische scholing, maar meer de ambachtelijke vaardigheid om de media waarmee ze werken optimaal te kunnen hanteren.

Deze leemte in trainingsfaciliteiten werd naar aanleiding van de discussies over de Nieuwe Informatie Orde door de Noord-Atlantische en Derde Wereld duidelijk gesignaleerd. Multilaterale hulporganisaties pikten deze boodschap op en bevorderden allerlei soorten mediaopleidingen in de Derde Wereld.

Het Asia-Pacific Institute for Broadcasting Development (A.I.B.D.) in Kuala Lumpur is hier een voorbeeld van. Een ander trainingscentrum voor de regio Latijns-Amerika is het Internationaal Centrum voor Universitair Onderzoek van Communicatie in Latijns-Amerika (CIESPAL).

De Latijns-Amerikaanse ontwikkelingsgerichte radiostations verenigd: UNDA-AL

Naast de nationale radio-omroeporganisaties kent Latijns-Amerika reeds sinds het ontstaan van de radio, lokale zenders. Aanvankelijk werden radiofonische verbindingen gebruikt om de onmetelijke afstanden tussen het ene missiestation en het andere te overbruggen. Hier wordt ook nu nog gebruik van gemaakt door missiestations in het oerwoud. De radio en het eenmotorige vliegtuig bieden nog steeds de snelste verbindingen in de uitgestrekte Amazone. Beide zijn in handen van het leger of de Kerk, de Rooms Katholieke Kerk. Het ligt voor de hand dat de R.K. organisaties in dit continent door de populariteit van de transistorradio na de Tweede Wereldoorlog al vrij snel gebruikmaakten van de mogelijkheid om zowel kerkelijke als educatieve

informatie over een relatief groot en onbereikbaar gebied te verspreiden.

Zo ontstonden er honderden kleine radiostations in Latijns-Amerika die, naast amusement en een zondagsmis, in meer of mindere mate de lokale ontwikkeling van de streek tot doel hadden.

Echter, lokale R.K. Niet-Gouvernementele Organisaties, die meestal onder het beheer staan van de bisschop in de streek, zijn niet de enige particuliere bezitters van radiostations in Latijns-Amerika. Ook de Evangelische Kerk heeft in haar zendingswerk naar de radio gegrepen. Naast kerkelijke instellingen die in het bezit zijn van radiostations, zagen ook zakenlui al snel brood in het verhuuren van zendtijd. Zo is het dan een normale situatie dat men in een provincietad naast de ontvangst van de nationale radiozenders, lokaal kan afstemmen op één of meerdere commerciële stations, een evangelisch station, de zender van het leger, en een Rooms Katholiek getint station.

Aangezien de Rooms Katholieke Kerk in dit continent, sinds Columbus voet aan Latijns-Amerikaanse grond zette, een hechte en hiërarchisch georganiseerde infrastructuur heeft, is het niet vreemd dat de Rooms Katholieke gearde radiostations zich op nationaal en continentaal niveau hebben georganiseerd. Ondanks grote individuele verschillen streven al deze zenders in hun ontwikkelingsgericht werk aan de basis van de samenleving, naar een hoge mate van participatie

en zelfwerkzaamheid van de lokale bevolking in de activiteiten die de zenders ondernemen. Tevens streven deze zenders er in hun werk naar de bevolking in de waardering van hun culturele eigenheid te steunen en te zoeken naar een integratie van lokale en nationale cultuur. De Latijns-Amerikaanse ontwikkelingsgerichte zenders zijn op het ogenblik via twee netwerken verenigd. Het eerste is het Pan-Latijns-Amerikaans netwerk onder de naam de Latijns-Amerikaanse Associatie van Radioscholen (ALER). Deze organisatie werd aanvankelijk in het leven geroepen om onderlinge informatie over het werk van haar leden te verspreiden. Al snel bleek dat de verschillende stations in Latijns-Amerika een deel van hun projecten financierden met fondsen afkomstig uit de Noordatlantische wereld, zowel vanuit N.G.O.'s als vanuit gouvernementele ontwikkelingsfondsen. Aangezien deze 'donors' over het algemeen een overzicht wilden hebben over hoe hun fondsen besteed werden, kwam het frequent voor dat een radiostation driemaal per jaar bezocht werd door een 'evaluator' uit de Eerste Wereld. ALER signaleerde het gebrek van een eenduidige aanpak van 'zelfevaluatie' binnen de radiostations en startte daarom het onderzoeksproject ASER. Dit zou de betrokken stations in staat stellen zelf gedegen evaluatie binnen hun organisatie uit te voeren. ALER had hierin een coördinerende functie.

Een ander netwerk van radiostations is UNDA-AL, de Latijns-Amerikaanse afdeling van UNDA. UNDA is een wereldomvattende organisatie, die zich vanuit de Rooms Katholieke kerk bezig houdt met de media, te weten de film, de pers en de omroep (radio en televisie). In alle continenten heeft UNDA een secretariaat. De Latijns-Amerikaanse afdeling, wat betreft de omroep (UNDA-AL) is gevestigd in Bogotà (Colombia). Een van de doelstellingen van UNDA-AL is om de R.K.-radiostations in Latijns-Amerika te bundelen in nationale organisaties, zoals ARCA in Chili, ARCE in Ecuador, UDECA in de Dominikaanse Republiek, ERBOL in Bolivia, etc. Het opzetten van nationale koepelorganisaties lukt nog niet altijd even goed in elk land. Soms ligt dit aan de grote hoeveelheid zendstations per land, zoals in Brazilië (133 radiostations). Soms ligt dit aan onderlinge verhoudingen tussen stations zoals in Colombia, waar Radio Sutatenza duidelijk kiest

voor een eigen koers en daardoor de vereniging van zo'n 30 Colombiaanse stations in de weg staat.

UNDA-AL is federatief georganiseerd. De leden nemen deel op vrijwillige basis. Een van de doelstellingen van UNDA-AL is om tot algemene adviserende en bemiddelende beleidlijnen te komen, waarin de 'integrale ontwikkeling van de Latijns-Amerikaanse mens' centraal staat. Deze adviserende en beleidsondersteunende functie van UNDA-AL geldt niet alleen de organisatie van de stations, maar ook wel degelijk de programmering.

CIESPAL: van massacommunicatie naar participatorische communicatie

Het Internationaal Centrum voor Universitair Onderzoek van Communicatie in Latijns-Amerika (CIESPAL) werd als een zelfstandige instelling in 1959 opricht door de regering van Ecuador, UNESCO en de Centrale Universiteit van Quito. De organisatie vindt haar oorsprong in UNESCO's drijfveer tot regionale cultuurspreiding ten behoeve van de ontwikkeling en de bevordering van een algemeen begrip voor een vrije informatiespreiding op mondiaal niveau. Om dit te bereiken heeft CIESPAL zich vanaf het begin ingezet voor het propageren van onderzoek op het gebied van de communicatiewetenschappen, voor het publiceren van diverse documenten op dit gebied en voor het geven van onderwijs en training. Deze inspanning was vooral gericht op de faculteiten voor communicatiewetenschap van de universiteiten in Latijns-Amerika. CIESPAL is dus in eerste instantie een onderzoeks- en onderwijscentrum, geen productiecentrum, behalve dan voor didactisch materiaal.

Natuurlijk is er op het gebied van communicatie en informatie-overdracht de laatste tien jaar het een en ander veranderd. Ik verwees al naar het MacBride rapport en naar de Nieuwe Informatie Orde. Deze nieuwe denkwijzen zijn er dan ook hoofdzakelijk de oorzaak van, dat er de laatste tijd in communicatie-wetenschappelijk onderzoek termen gebruikt worden als 'participatorische communicatie', 'ontwikkelingsgerichte communicatie', 'horizontale communicatie', 'kleine media' en een 'wederzijdse stroom van informatie'. CIESPAL, als internationaal centrum, heeft zich bij deze

nieuwe denkwijzen niet alleen maar passief aangesloten, maar heeft haar recente activiteiten hier ook actief op ingesteld.

CIESPAL heeft tot doel om de praktische implicaties van de Nieuwe Informatie Orde daadwerkelijk te steunen en te bevorderen, door Latijns-Amerikaanse 'communicatoren' een zodanige opleiding te geven dat ze tegemoet kunnen komen aan een wederzijdse vrije informatie-uitwisseling. Hiervoor onderzocht het Centrum aanvankelijk problemen op het vlak van de massacommunicatie, maar later ook op het vlak van de participatorische communicatie om op een wetenschappelijk niveau oplossingen aan te kunnen reiken. Ook ondersteunde deze instelling training voor diegenen die werkzaam zijn op het gebied van de media (pers en radio), zodat deze mensen zich op een kritische manier bewust werden van het beroep dat ze uitoefenden en van de taken en verantwoordelijkheden die dit beroep voor de samenleving met zich meebrengt. Tevens moedigt CIESPAL de media aan zich in te zetten voor de samenleving in haar totaliteit. Sociale massificatie, waarin de mens zijn individualiteit verliest, keurt ze af. Vandaar ook dat CIESPAL de media ziet als een educatief instrument, dat ingezet kan worden zowel op het gebied van lokale als nationale ontwikkeling.

Ogenschijnlijk schuilt er een tegenstrijdigheid in CIESPAL's doelstellingen. Enerzijds heeft ze zich, vanuit haar historische achtergrond, ingezet voor de wetenschappelijke studie van massacommunicatie, een nogal afstandelijke academische exercitie van een 'top-down' communicatiemodel zoals gehanteerd binnen de conventionele 'grote media' organisaties. Anderzijds wil ze zich inzetten voor de bevordering van het praktisch hanteren van het participatorisch communicatiemodel, dat in essentie neerkomt op het kleinschalig gebruik van media die van onderaf, dat wil zeggen vanuit de basis van de samenleving, beheerd en gebruikt worden.

Hoe valt dit met elkaar te rijmen? Om dit te begrijpen is enig inzicht in mediaopleidingen noodzakelijk. Noch in de Noordatlantische Wereld, noch in de Derde Wereld bestaan er veel Hoger Beroepsopleidingen op het gebied van de media. Binnen Nederland is slechts de

Filmacademie (Amsterdam), van belang voor toekomstige cineasten en TV-mensen, en de School voor de Journalistiek (Utrecht) voor de opleiding van journalisten.

Verder is er Radio Nederland Training Centrum (RNTC), dat praktische opleidingen verzorgt voor mensen uit de Derde Wereld. Tot slot is er de Nederlandse Omroep Stichting (NOS), die voor mensen uit het eigen bedrijf 'bijscholingscursussen' verzorgt. Wat voor Nederland geldt, geldt tevens voor de hele Noordatlantische Wereld en voor de Derde Wereld.

Vandaar dat er, met name onder invloed van de Verenigde Staten, de afgelopen tien jaar een ontwikkeling waarneembaar is binnen de universitaire faculteiten voor communicatiewetenschap om naast de theoretische opleiding ook een praktische component aan het onderwijs toevoegen. Zoals er binnen theatergezelschappen een beperkte behoefte bestaat om 'dramaturgen' werk te verschaffen, zo bestaat er binnen de media (de omroep en de krant) een behoefte om praktisch geschoolde communicatiewetenschappers op te nemen. Zeker in een continent als Latijns-Amerika, waar lokale pers en lokale radio-omroep een stevig verankerde traditie in zowel de stedelijke als de plattelands-samenleving hebben, is aan dit soort geschoolde mensen een chronisch gebrek.

Gezien deze behoefte en gezien de huidige internationale aandacht voor de rol van de media in ontwikkelingsprocessen in de Derde Wereld, is het dan ook niet vreemd dat CIESPAL haar huidige trainingen minder theoretisch en meer praktisch maakt. Aan internationale fondsen geen gebrek. Naast het geld dat op het ogenblik middels het RNTC/CIESPAL project uit Nederland binnenkomt, ontvangt CIESPAL middels de Friedrich Ebert Stiftung sinds jaren fondsen uit Duitsland, ten behoeve van de CIESPAL-publikaties en ten behoeve van een cursus-aanbod voor de opleiding van journalisten. Tevens zijn de eerste gesprekken gevoerd om met Canadese, en wellicht andere fondsen een opleiding voor TV-mensen te beginnen. Tot slot wordt er vanuit CIESPAL nog gedelibereerd om met behulp van Japanse fondsen cursussen op het gebied van computerkunde te gaan verzorgen.

De opzet van het RNTC/CIESPAL-project

Gedurende meer dan tien jaar heeft Radio Nederland Training Centrum (R.N.T.C.) 'producers' en regisseurs, afkomstig uit Derde Wereldlanden opgeleid in radioprogrammaproductie. Het Centrum heeft daarbij veel ervaring opgedaan met de 'workshop'-didactiek. Omdat de Latijns-Amerikaanse deelname aan de cursussen in Hilversum verhoudingsgewijs kleiner was dan die van andere continenten, zond RNTC in 1978 een afvaardiging naar Latijns-Amerika om de verschillende mediaorganisaties te bezoeken. Opvallend was dat radio daar al sinds lange tijd gebruikt werd vanuit de Niet-Gouvernementele Organisaties (N.G.O.'s), als een instrument ten dienste van lokale en/of regionale ontwikkeling. De zogenaamde 'radioscholen' zijn daar een voorbeeld van. Ze voorzien volwassenen, die kansen op scholing hebben gemist, van een soort tweedekans-onderwijs.

In het algemeen bestond bij deze stations een grote behoefte aan training ten aanzien van programmaproductie en aan technische hulp. Omdat het hier draait om zogenaamde 'basisorganisaties', die op een participatorische manier georganiseerd zijn, dat wil zeggen door mensen uit de regio en met een minimum aan scholing, was het Engels dat in Hilversum als instructietaal wordt gebruikt, een dilemma.

In juli 1979 begon het RNTC op grond van deze oriëntatiereis met de uitvoering van het door DGIS* gefinancierde project "Training and Research with regard to the application of mass-media for Education and Information in Latin America and the Caribbean". Het lag in de bedoeling van dit project om een trainingsaanpak te ontwikkelen die speciaal op de leerbehoeften van de 'radioscholen' was afgestemd en om een benadering te ontwerpen waarmee aan deze organisaties een voortdurende steun kon worden geboden. Het programma richtte zich vooral op de programmaproductietraining, maar al snel werd het duidelijk dat deze organisaties ten bate van hun effectiviteit bij het publiek ook op andere terreinen steun behoefden. Dit leidde in juni 1980 tot de aanvang van een, eveneens door DGIS gefinancierd, aanvullend project (deel II), dat er op gericht was training te verschaffen op het gebied van 'participatorische communicatie' ofwel

'ontwikkelingsgerichte communicatie'. Het betrof hier een nieuwe vorm van 'institutionele' training, waarbij de organisatie als geheel werd getraind in haar rol van begeleider van socio-economische en culturele ontwikkeling van het radiopubliek.

Beide projecten, deel I en deel II, waren experimenteel van aard. Ze waren opgezet om lering te kunnen trekken ten bate van een meer samenhangende en definitieve 'follow-up'. De conclusies van beide projecten wezen dan ook in deze richting. Radio kan een fundamentele rol vervullen in ontwikkelingsprocessen. Niet alleen door de gewenste informatie op een aantrekkelijke manier aan het publiek te presenteren zodat zij de mensen aanspreekt, maar ook door de banden tussen het publiek en de zender als organisatie te verstevigen. Op zo'n manier is het dan mogelijk om tot regionale ontwikkelingsgerichte zenders te komen, die fundamenteel anders georganiseerd zijn dan een partikuliere of commerciële zender of een radio-station dat financiële steun ontvangt van de regering. Omdat deze zenders slechts de beschikking hebben over de inzet van een minimale, veelal vrijwillige mankracht bleek de training van het personeel en de betrokkenen ter plaatse ('on-the-spot') het meest effectief te werken.

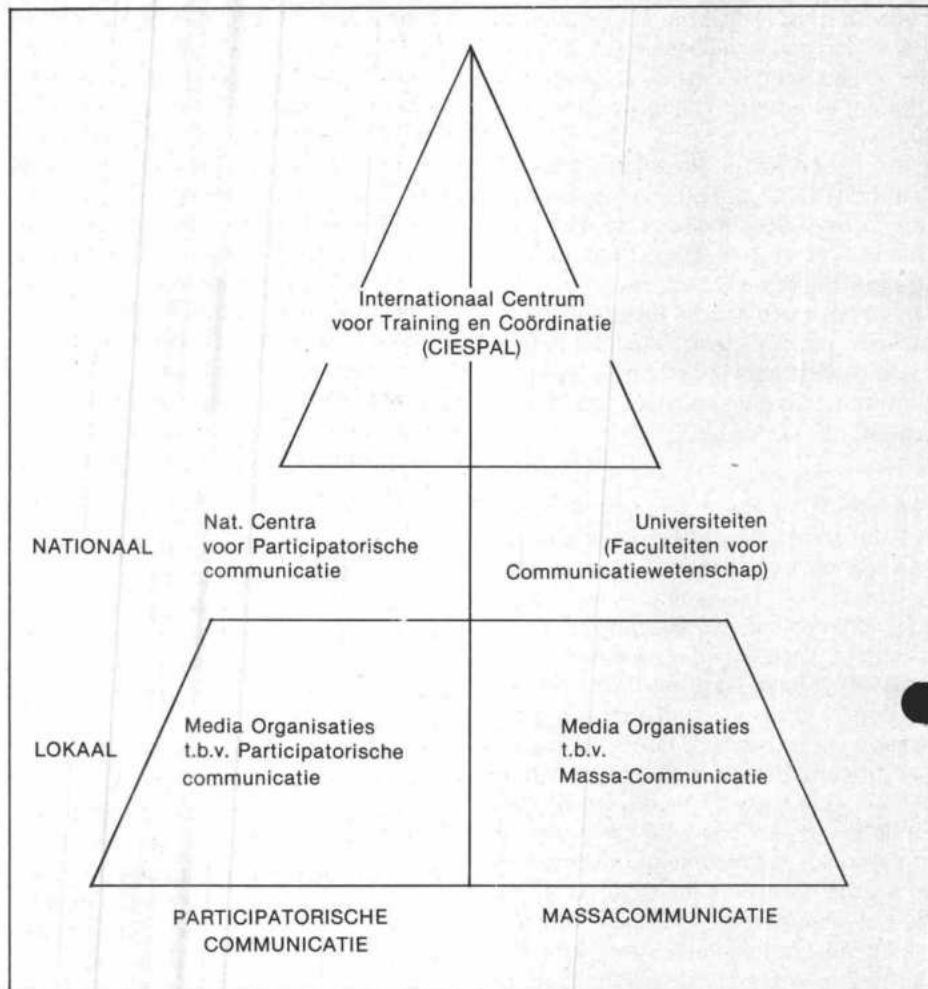
Begin 1980 vroeg het Internationaal Centrum voor Universitair Onderzoek van Communicatie in Latijns-Amerika (CIESPAL) het RNTC om medewerking om programmaproductie cursussen in radio en TV te organiseren voor hoogleraren van de faculteiten voor communicatiewetenschap van de Latijns-Amerikaanse universiteiten. Toen CIESPAL op de hoogte werd gesteld van de plannen en zienswijzen van RNTC, zoals die in deel I en II van zijn project waren ontwikkeld, raakte CIESPAL zeer geïnteresseerd in een uitbreiding van zijn diensten ten bate van media-organisaties zoals die functioneerden aan de basis van de samenleving, dat wil zeggen onder en ten behoeve van de 'armsten der armen'. Aangezien RNTC's toekomstplannen duidelijk in de richting gingen van het ontwikkelen van een educatieve infrastructuur binnen Latijns-Amerika, die zij wilden bereiken door de opbouw van een permanent 'training of trainers' programma voor personeel verbonden aan 'ontwikkelingsgerichte radiostations', besloot men dat

CIESPAL in verhouding de beste mogelijkheden had om bij de ontwikkeling van een regionale educatieve infrastructuur een centrale plaats in te nemen. Op deze manier zouden, met behulp van internationale hulpinstellingen, deze stations lokaal, nationaal en internationaal gesteund kunnen worden.

Volgens het projectplan richten de projectactiviteiten zich enerzijds op de verbetering van de productie van radioprogramma's en anderzijds op de verbetering van het organiseren en coördineren van ontwikkelingsgerichte communicatieprocessen. Op lokaal niveau streeft men er naar om per streek modelstations te creëren of te ontwikkelen die op de duur in staat zijn om het personeel van andere stations in het land op te leiden en te begeleiden. Op nationaal niveau zouden er Nationale Centra voor Participatorische Communicatie ontwikkeld moeten worden, die zowel thuis zijn op het gebied van de productie van radioprogramma's als op het gebied van ontwikkelingsgerichte communicatieprocessen. Op internationaal, dat is pan-Latijns-Amerikaans, niveau wordt er gezocht naar een instelling die 'trainers' opleidt en didactisch materiaal ontwikkelt, die het werk binnen de Nationale Centra voor Participatorische Communicatie en de modelstations kunnen steunen. Dit alles tracht men te bereiken via twee lijnen, namelijk de participatorische communicatie en de massa-communicatie.

De doelstellingen van dit project op lange termijn zijn duidelijk. Het RNTC/CIESPAL project (deel III) tracht door een bijdrage te leveren tot de professionele vaardigheden van radiopersoneel en door de toepassing van participatorische en ontwikkelingsgerichte communicatie te bevorderen, de kwaliteit en kwantiteit van de informatie, die in de betrokken landen, streken en samenlevingen beschikbaar komt, te vergroten en daardoor de levensstandaard te verhogen.

Verder zal hierdoor bijgedragen worden tot hogere professionele maatstaven ten aanzien van het gebruik van de media in het projectgebied, en zal de educatieve infrastructuur ten behoeve van media-organisaties versterkt worden. Tot slot wordt de kwaliteit en de kwantiteit van het niet-formeel onderwijs aan de basis middels radio verbeterd en zal het de actieve deelname van de 'armsten der armen' in het gebied vergroten.

Om dit te bereiken worden door RNTC/CIESPAL binnen dit project een aantal doeleinden nagestreefd, die tezamen vorm moeten geven aan een educatieve infrastructuur. Ten eerste worden de faculteiten voor communicatiewetenschap van de Latijns-Amerikaanse universiteiten door de geboden training en de ontwikkeling van leerplannen in staat gesteld een praktische training voor hun studenten te verzorgen. Verder wordt door de ontwikkeling van een of twee Nationale Centra voor Participatorische Communicatie buiten Ecuador (1) een nationale educatieve infrastructuur geschapen. Ten derde wordt, door de ontwikkeling van Media Organisaties ten behoeve van Participatorische Communicatie, op lokaal niveau praktische training aan de basis mogelijk. Het betreft hier volgens het projectplan voornamelijk de Media Organisaties aangesloten bij de Latijns-Amerikaanse Associatie van Radioscholen (ALER). Op deze manier wordt de kennis over participatorische communicatie in heel Latijns-Amerika vergroot.

Om dit te bewerkstelligen diende er op korte termijn gewerkt te worden aan de ontwikkeling van CIESPAL tot een coördinerend productie- en trainingscentrum ten bate van Latijns-Amerikaanse instellingen die radio gebruiken voor onderwijs en informatieverschaffing ten behoeve van ontwikkelingsactiviteiten. In concreto houdt dit in dat er cursussen ontwikkeld en georganiseerd dienden te worden waarin de medewerkers van de Nationale Centra voor Participatorische Communicatie, van de Media Organisaties ten behoeve van Participatorische communicatie, evenals van de diverse faculteiten voor communicatiewetenschappen, radioprogramma's leren produceren. Tevens moet CIESPAL het vermogen krijgen om educatieve radioprogramma-series en voorbeeldprogramma's te produceren, ten bate van de verschillende trainings- en omroeporganisaties. Verder dient binnen CIESPAL het vermogen ontwikkeld te worden om media-organisaties aan de basis te steunen in de bevordering van participatorische en ontwikkelingsgerichte communicatie.

Tot slot dient CIESPALS organisatie enerzijds, op korte termijn, geschikt gemaakt om te fungeren als Nationaal Centrum voor Participatorische Communicatie voor de media-organisaties in Ecuador. In het bijzonder om de inspanning van de regering met betrekking tot de post-alfabetisatie-campagne te steunen. Anderzijds dient CIESPAL opgetuigd te worden om ALER behulpzaam te zijn bij zijn inspanningen om training te verzorgen ten bate van de Media Organisaties ten behoeve van Participatorische communicatie die erbij aangesloten zijn.

Naast RNTC en CIESPAL als partners in dit project, zijn er nog andere partijen bij betrokken zoals de Ecuadoraanse regering en met name het Ministerie voor Onderwijs en de Organisatie van Amerikaanse Staten (O.A.S.). Beide hebben er belang bij in zoverre zij geïnteresseerd zijn in het welslagen van het 'regionale ontwikkelingsgerichte radiostation' als

instrument voor alfabetisering en voor functioneel onderwijs. Met het oog op deze twee onderwijsvelden hebben zij een investering gedaan in de mankracht van het RNTC/CIESPAL project. Tot slot heeft UNESCO een financiële bijdrage geleverd tot de aanschaffing van de studio-uitrusting die CIESPAL nodig had om haar cursusaanbod optimaal te laten functioneren.

Deze studio is ontworpen en geïnstalleerd door het RNTC.

De uitvoering van het RNTC/CIESPAL-project

Het cursusaanbod

Cursussen die binnen het kader van het RNTC/CIESPAL project worden aangeboden zijn bedoeld voor drie doelgroepen.

erzijds zijn er de cursussen voor docenten aan de faculteiten voor communicatiewetenschap van de verschillende Latijns-Amerikaanse universiteiten met de steun van het RNTC. Het ligt in de bedoeling dat CIESPAL jaarlijks cursussen op het gebied van radioprogramma-productie organiseert ten bate van deze doelgroep. Deze cursussen hebben tot doel de docenten beter in staat te stellen in de toekomst zelf aan hun studenten training in radioprogramma-productie te geven en daarvoor leerplannen uit te werken. Ten behoeve van deze cursussen zullen er binnen het project modelprogramma's uitgewerkt worden, evenals didactisch materiaal. Bepaalde universiteiten, zoals die van Quayaquil (Ecuador),

krijgen extra steun bij het opzetten van praktische leerprogramma's. Deze cursussen duren in principe veertien weken en staan open voor een twaalfstal deelnemers.

Anderzijds zijn er cursussen voor personen die werkzaam of actief zijn binnen ontwikkelingsgerichte instellingen die gebruik maken van participatorische communicatie. Over het algemeen fungeren beide typen instellingen als N.G.O.'s. Deelnemers zijn regisseurs/producenten van ontwikkelingsgerichte radiostations en medewerkers van ontwikkelingsgerichte organisaties die zich bezighouden met participatorische communicatie. Het totale cursusaanbod voor deze mensen valt in drie trainingsprogramma's uiteen. Ten eerste zijn er de cursussen in radioprogramma-productie voor medewerkers van radiostations, die zelf in de toekomst als trainers gaan fungeren. Deze cursussen duren tien weken, hebben plaats in CIESPAL en trainen de deelnemers hoofdzakelijk in het maken van verschillende soorten radioprogramma's.

Ten tweede zijn er de speciale cursussen. Deze kunnen liggen op het gebied van radioprogramma-productie, zoals 'dramatisatie' of 'muzikalisatie', maar ook op het gebied van management en organisatie.

Voor het goed functioneren van het programmaproductieproces in radio is een goed lopende organisatie nodig. Vandaar dat RNTC/CIESPAL een speciale en zeer praktisch gerichte cursus over het 'management van radio-stations' organiseert. Deze speciale cursussen duren 2 tot 4 weken. En ervan wordt op het ogenblik voorbereid door Antonio Cabezas. Het betreft hier een cursus 'boekhouden', die weer zoals bijna alle andere gekoppeld wordt aan de productie van een praktisch handboek. Deze speciale cursus van 4 weken in management en boekhouden is bedoeld voor directeuren van kleine ontwikkelingsgerichte radiostations. Hij geeft deze managers inzicht in financiering, planning, boekhoudkunde en administratie van hun veelal kleine N.G.O.'s. Cabezas' cursus stelt de toekomstige deelnemers in ieder geval in staat om buitenlandse 'donors' een financieel rapport te sturen, ter verantwoording van de fondsenbesteding.

Tenslotte zijn er de 'on-the-spot' trainingen zowel wat betreft radioprogramma-productie als wat betreft participatorische communicatie. De CIESPAL pro-

ject-staf zal deze training in Ecuador verzorgen, terwijl de RNTC project-staf dit in andere Latijns-Amerikaanse landen zal doen. Het is vooral deze vorm van on-the-spot training die het RNTC in de voorgaande jaren in Latijns-Amerika heeft ontwikkeld. Zowel binnen Ecuador als in de daarvoor gekozen landen buiten Ecuador wordt ernaar gestreefd om in deze cursussen op nationaal niveau te werken met één daarvoor geselecteerd Nationaal Centrum voor Participatorische Communicatie, samen met een aantal lokale 'model'-organisaties.

Om dit laatste te illustreren kunnen we het beste Ecuador als voorbeeld nemen. In Ecuador fungeert CIESPAL als Nationaal (Trainings) Centrum voor Participatorische Communicatie. Vanuit de mediahoek, dat wil zeggen de radio-omroep, heeft de Associatie van Katholieke Radiostations van Ecuador (ARCE) een soortgelijke nationale functie. Van de drie lokale model-radiostations wordt er een gekozen aan de kust, een in de hooglanden en een in het oerwoud. Alleen het modelstation in het hoogland, Radio Latacunga, is sinds twee jaar in werking. Radio Puy, in de Amazone, gaat hopelijk begin 1984 de ether in. Wat betreft het model-station in de kuststreek is nog geen keuze gemaakt. Ditzelfde principe hoopt men in een aantal Latijns-Amerikaanse landen te hanteren.

Om nog een concreet voorbeeld te geven nemen we Venezuela. Het 'Centro al Servicio de la Accion Popular' (CECAP) fungeert hier als Nationaal (Trainings) Centrum voor Participatorische Communicatie. Het IRFA is hier het leidende nationale coördinerende orgaan wat betreft de radiostations. Een soortgelijke functie als het IRFA in Venezuela vertolkt het Overleg van Nationale Radioschool Coördinatoren van Peru, het Instituut voor Radiofonisch Onderwijs van Costa Rica (ICER), de Radiofonische Scholen van Bolivia (ERBOL), de Unie van Katholieke Zenders (UDECA, Dominikaanse Republiek), de Associatie van Katholieke Radiozenders (ARCA; Chili), de Guatemalteekse Federatie van Radio Scholen (FGER) in de verschillende Latijns-Amerikaanse landen.

Selectie van deelnemers en de financiering van beurzen

Met al deze organisaties bestaat er dus een netwerk van relaties, die bij de selec-

tie van studenten in de verschillende cursussen in overweging worden genomen. Per slot van rekening moeten deze organisaties, nadat het RNTC zich uit het project terugtrekt, de kernorganisaties worden waarmee CIESPAL in de toekomst blijft samenwerken. Deze instellingen zullen in de toekomst in hun eigen land de trainingsrol moeten ontwikkelen die CIESPAL als nationaal media-opleidingscentrum heeft voor Ecuador. Dus ook bij de selectie van de huidige studenten wordt rekening gehouden met de toekomstige behoefte van CIESPAL aan een internationaal netwerk. Hiermee probeert men tegemoet te komen aan het verlangen naar een educatieve media-infrastructuur die berust op het vereiste 'multiplyer'-effect.

Wat betreft de cursus radioprogramma-productie (10 weken) voor regisseurs/productanten van verschillende ontwikkelingsgerichte radiostations, is er een afspraak met de Ecuadoraanse regering en met name het Ministerie voor Onderwijs, dat de selectie mede beïnvloedt. Aangezien de regering en dus ook het Ministerie voor Onderwijs beschikt over zendtijd bij alle particuliere radiostations, zijn er binnen de verschillende afdelingen van het Ministerie ambtenaren werkzaam die op uiteenlopende manieren met de programmering van deze zendtijd te maken hebben. Sommige ambtenaren binnen het Ministerie zijn zelfs belast met de productie van radioprogramma's, variërend van educatieve kinderprogramma's tot agrarische voorlichting, of aardrijkskundelessen ten behoeve van het formele schoolonderwijs.

In de gesprekken met de projectstaven bleek dat zowel de RNTC als de CIESPAL staf geen problemen voorzien wat betreft de studiebeurzen voor cursisten, nadat RNTC zich uit het project terugtrekt. Ook al worden onkosten wat betreft overtocht en verblijf van sommige cursisten nu betaald uit de RNTC/CIESPAL projectkas, toch voorziet men in de toekomst hier geen probleem met fondsen omdat gebleken is dat er bij verschillende multilaterale organisaties voldoende interesse en geld is om beurzen te blijven financieren. Het plan was dan ook een soort 'spaarkas' voor beurzen in het leven te roepen. Verder dacht men er over om de participanten zelf hun 'overtocht' te laten betalen. Tot slot wordt er gedacht een 'studentenhotel' in het leven te roepen. De gemeente Quito is bereid om een stuk

grond aan CIESPAL kado te doen ter ere van haar 20-jarig bestaan in 1984. Zo'n hotel zou de onkosten wat betreft onderdak aanzienlijk drukken en een permanente faciliteit aan het dienstenpakket van CIESPAL toevoegen, die zich in de loop der tijd wel terugbetaalt.

Leermiddelenontwikkeling

Ten behoeve van het internationaal cursusaanbod met betrekking tot de productie van radioprogramma's, had CIESPAL dringend behoefte aan goede studiofaciliteiten. Deze zijn nu volledig aanwezig en voldoen aan de verwachtingen. Andere faciliteiten waaraan binnen CIESPAL behoefte bestaat is didactisch materiaal. Dit betekent dat men zich binnen het RNT/CIESPAL project bezighoudt met de ontwikkeling en productie van leermaterialen om de huidige cursussen te onderbouwen en de toekomstige, zelfstandige 'follow-up' van dit project door CIESPAL te bevorderen. Naast geschreven materiaal worden modelprogramma's en ander oefenmateriaal geproduceerd. Om dit materiaal te toetsen is een voortdurende interne evaluatie van de cursussen noodzakelijk. De evaluatie en de ontwikkeling van didactisch materiaal worden door RNTC gedaan in nauwe samenwerking met de CIESPAL counterpartstaf en gastdocenten die voor bepaalde cursusonderdelen zijn aangetrokken.

Het ontwerpen van tekst- en handboeken ligt niet altijd even eenvoudig. Dit kwam bijvoorbeeld tot uiting in het schrijven van het handboek voor de cursus 'boekhouden', die eerder genoemd werd. Het boek geeft niet alleen praktische oefeningen in het bijhouden van een kasboek, het houden van een 'kleine' en een 'grote' kas, en het opstellen van financiële rapporten, maar ook gedeeltelijk in notarieel recht. Notarieel recht verschilt nogal eens van het ene Latijns-Amerikaanse land tot het andere. Verder doet het probleem zich voor dat als men een handboek schrijft ten behoeve van 'participatorische organisaties', men het niet in zulke algemene termen mag stellen dat de toon in het boek zo 'paternalistisch' of 'normatief' wordt, dat de organisaties zich aangetast voelen in hun autonomie. Om deze toon te vermijden probeert men het boek praktisch en de voorbeelden concreet te houden.

Tot slot

De doelstellingen van het Nederlandse beleid ten aanzien van het Internationaal Onderwijs zijn er al op gericht om de positie van de armsten der armen in ontwikkelingslanden, hetzij direct, hetzij indirect via de opbouw van een educatieve infrastructuur te verbeteren. Aangezien er in de opleiding van personeel van kleinschalige ontwikkelingsgerichte media-organisaties in Latijns-Amerika, die er naar streven de ontplooiingsmogelijkheden van de armste sectoren van de samenleving te vergroten, er in de sectoren van lokale radioomroep en participatorische communicatie grote leemten te bespeuren zijn, komt dit RNTC/CIESPAL project volledig de socio-economische en cultureel gedepriveerde en marginale groeperingen in Latijns-Amerika ten goede.

Men ontkomt er evenwel na een kritisch onderzoek niet aan te onderkennen dat een onderdeel van het piramidale projectmodel zoals weergegeven op pagina 7, in dit project ternauwernood ontwikkeld is. Dit zijn de lokale massamedia-organisaties, zoals de commerciële lokale radiostations en de regionale pers. Op zich is dit niet betreurenswaardig omdat deze organisaties meer commerciële dan ontwikkelingsgerichte activiteiten nastreven. Dit betekent echter wel dat vooral het participatorisch communicatiemodel in dit project centraal staat, zelfs in de opleiding van de docenten van de faculteiten voor communicatiewetenschap.

Uitgaande van het feit dat de meeste ontwikkelingsgerichte radiostations en lokale N.G.O.'s een voortvloeiende zijn van ontwikkelingsdrang van de sterk georganiseerde Rooms Katholieke Kerk in Latijns-Amerika, is het niet vreemd dat het RNTC/CIESPAL project onherroepelijk te maken krijgt met twee organisaties, te weten ALER en UNDA-AL, die beide vanuit de R.K. Kerk, de kernorganisaties waarmee RTC/CIESPAL in dit project samenwerkt, proberen te organiseren op nationaal en internationaal niveau. Dat een goede samenwerking tussen verschillende typen netwerken mogelijk is, bewijst dit project.

Het ligt voor de hand dat er vanuit UNDA-AL een duidelijke interesse bestaat voor de opleidingen en cursussen zoals die in

het RNTC/CIESPAL project geboden worden. Een van de eerste stappen naar een duidelijke samenwerking wordt het co-publiceren van UNDA-ALs bulletin 'Enlace'. In dit blad wordt een extra inlegvel toegevoegd met nieuws over het cursusaanbod vanuit het RNTC/CIESPAL-project.

Gezien het feit dat de Ecuadoraanse regering, en met name het Ministerie voor Onderwijs, voor alle projectactiviteiten die betrekking hebben op de toepassing van functioneel onderwijs en alfabetisatie vanuit ontwikkelingsgerichte radiostations in Ecuador, een bijdrage levert tot de administratieve ondersteuning en een aantal operationele kosten van het project, is het niet zo vreemd dat er bij de regering bepaalde verwachtingen omtrent CIESPAL groeien. Een van die verwachtingen die binnen het ambtenarenapparaat van het Ministerie bestaat, is dat CIESPAL zich zou gaan onthouden met de produktie van educatieve radioprogramma's. Deze redenering berust op een misverstand omtrent de doelstellingen van CIESPAL. Het Centrum is in eerste instantie een onderzoeks- en onderwijscentrum, dat pas in tweede instantie leermiddelen ontwikkelt ten behoeve en ter ondersteuning van haar eigen cursusaanbod.

Wel zijn er afspraken gemaakt tussen CIESPAL en het Ministerie voor Onderwijs, dat CIESPAL in de toekomst een ondersteunende functie zal krijgen bij de nationale post-alfabetisatiecampagne. RNTC zou CIESPAL bijstaan in de training om educatief materiaal te ontwerpen voor dit doel, om modellen te ontwikkelen die de Ecuadoraanse radiostations in staat stellen om als coördinatoren in post-alfabetisatie-campagnes op het attelend op te treden, en tenslotte om CIESPAL te helpen de Ecuadoraanse regering te steunen om deze campagne middels de radio te steunen. Hier is men in 1983 nog niet aan toegekomen.

Radio is en blijft een vreemd medium. Luisterdichtheidscijfers zeggen wel iets over de populariteit van een programma, maar weinig over de gehanteerde 'formule' van het programma. De 'impact' van radioprogramma's blijft moeilijk meetbaar, omdat hij zowel een informatieve als een artistieke kant heeft. In opleidingen die men op dit gebied verzorgt ligt het accent in de overdracht meestal op het 'informatieve' van programma's. Het

ontwikkelen van de 'feeling' en het 'talent' van makers om de programma's vorm te geven blijft een moeilijke zaak. Dit soort overdracht kan alleen maar gebeuren door zogenaamde 'oude rotten' in het vak, zoals we die dan ook in het RNTC/CIESPAL project aantreffen.

* DGIS Directoraat Generaal Internationale Samenwerking
(1) Binnen Ecuador fungeert CIESPAL als Nationaal Centrum voor Participatorische Communicatie.

Bibliografie

CABEZAS ESTABAN, A., A. Rosario Garcia, et.al. *La emisora popular*. Quito, R.N.T.C./Editora Andina, 1982.

CHADWICK, C. An overview of educational technology in Latin America. *Convergence*, 12(1982)3.

EPSKAMP, C.P. Van 'verticale' naar 'horizontale' communicatie. *Registratie*, 14(1982)1.

EPSKAMP, C.P. Training and research with regard to the application of the mass media for education and information in Latin America and the Caribbean. *Gazette*, 29(1982).

EPSKAMP, C.P. 'La Voz de la Selva', oase in informatie-woestijn. *Overzicht*, 11(1982)6.

ERPE; 20 años de servicio. *ALER informa*, 10(1982)4.

MAESENEER, P. de. De explosie van een mythe; opleiding van media-werkers in de Derde Wereld. *Communicatie*, 13-1982-1983)1.

MASON, A. Local radio and education. *Media in education and development*, 15(1982)4.

McANANY, E.G. Radio schools in nonformal education: an evaluation perspective. In: *Educational alternatives in Latin America; social change and social stratification.*, ed. T. LaBelle. Los Angeles, UCLA Latin America Center Publications, 1975.

O'SULLIVAN-RYAN, J. Radiodifusión Cristiana en América Latina. *Comunicación; estudios y documentos (Unda-al)*, 3(1983)8.

REED, F.W. Radio for formal education & for development communication. Development Communication Report, (1978) no.24.

TULIO ARAYA, M. Proyecto de las pequeñas emisoras culturales en Costa Rica. *ALER informa*, 11(1983)8.

URIOSSTE, M. Un micrófono para el pueblo latinoamericano. *Media Development*, 30(1983)3.

WHITE R.A. Community radio as an alternative to traditional broadcasting. *Media Development*, 30(1983).

WHITE, R.A. The Latin American Association for Radiophonic Education *Media in Education and Development*, 16(1983)3.

ADVERTEREN IN DIT NUMMER

Standaard Boekhandel	25
CeCoWe	27
CeCoWe	33
CeCoWe	38
Het Belang van Limburg	45
Gemeentekrediet	46